

Veel bevoegdheden, met de gezondheidszorg op kop, zijn te versnipperd volgens federalisme-expert Willem Sas.

‘Regionaliseren kan, maar hou crisisbeleid federaal’

Ook een complex land kan een efficiënte machine laten draaien om crisissen zoals de coronapandemie te bestrijden, zegt **Willem Sas**, expert in federalisme. Alleen pakte België het verkeerd aan.

DAAN BLEUS

Heeft de complexe staatsstructuur België in de weg gezeten bij het bestrijden van de coronapandemie en het voorkomen van de tweede golf? En wie had dan idealiter wat moeten doen? Vanuit Glasgow heeft de Vlaming Willem Sas een goede kijk op die vraag. De econoom is er expert in federalisme en doceert er aan de Schotse University of Stirling. Hij is ook verbonden aan de KU Leuven.

Aan den lijve ondervond Sas hoe Schotland, ook een regio met eigen bevoegdheden, de zaken anders aanpakte dan Vlaanderen of Brussel. ‘In Glasgow zaten we aan het einde van de zomer met dezelfde cijfers als in Antwerpen, maar ze hebben hier veel kortader ingegrepen. Alle contacten met andere gezinnen zijn verboden en nadien gingen ook de pubs dicht. Premier Nicola Sturgeon sneed in de levensader van de samenleving, maar ze is erg populair. Zij kreeg het wel uitgelegd.’

In België verliep het minder kortader. Volgens Sas heeft dat niet alleen te maken met individuele beslissingen van politici, maar ook met hoe de macht in ons land is verdeeld. ‘In augustus voerde de federale regering de bubbel van vijf wel opnieuw in, maar ze schoof de beslissing over strengere maatregelen door naar de deelstaten en de gemeentes. Je zag dat die niet durfden te snijden in het sociale leven door de horeca te sluiten of niet-essentiële verplaatsingen te verbieden.’

‘Strengere maatregelen zijn bij een laag besmettingsniveau sowieso moeilijk te verkopen. Maar burgemeesters kijken vooral naar de situatie in hun eigen gemeente.

Een streng beleid maakt de nadelen in hun gemeente heel duidelijk, maar de baten zijn ook voor de gemeenten errond. Een burgemeester laat die laatste vaak minder doorwegen en zal daarom aarzelen om strikt in te grijpen.’

Federalisme is geen kakofonie. Je moet het gewoon goed inrichten.

Willem Sas
Expert in federalisme

Op welk overheidsniveau pakken we de coronapandemie het best aan? Willem Sas: ‘De pandemie stopt niet aan de grens. Daarom bestrijd je ze het best op Europees of internationaal niveau. Politiek is dat evenwel niet haalbaar. De coronastrijd op Belgisch niveau organiseren is dat wel.’

‘We deden dat niet. Vlaams minister-president Jan Jambon (N-VA) zei enkele weken geleden nog dat het ‘niet brandt in Vlaanderen’. Hij keek begrijpelijkerwijs naar zijn eigen grondgebied, waar hij ook verantwoordelijk voor is. Maar het getalm in Vlaanderen was nefast voor heel België. Net zoals dat het geval was met de trage reactie in Wallonië, Brussel en Antwerpen. De federale regering neemt daarom het best de leiding.’

Vermijdt dat de kakofonie aan maatregelen? Sas: ‘Federalisme is geen kakofonie. Je moet het gewoon goed inrichten. Bevoegdheden die veel grensoverschrijdende effecten en schaalvoordelen hebben, moet je centraal houden. Voorbeelden daarvan zijn defensie en sociale zekerheid.’

‘Andere bevoegdheden kan je decentraliseren als de noden en de voorkeuren van de oplossing sterk verschillen tussen de regio’s. Het evidente voorbeeld in België is de arbeidsmarkt. Vlaanderen worstelt vooral met de werkloosheid van vijftigplussers en openstaande vacatures in knelpuntberoepen. Wallonië kampt met structurele werkloosheid bij laaggeschoolden. Het grootste probleem van Brussel is jeugdwerkloosheid.’

‘Ook in het coronabeleid kan je daarom regionale verschillen in het beleid verdedigen. Ik pleit niet voor een uniforme aanpak over heel het land. Maar de coördinatie moet federaal gebeuren.’

Zoals in de ondertussen alweer afgevoerde coronabarometer, die de alarmniveaus en de bijbehorende restricties vastlegt? Sas: ‘Inderdaad. De federale regering kan op die manier in regio’s of provincies strenge maatregelen opleggen. Ze moet dat doen, omdat ze het hele Belgische plaatje bekijkt. Als het virus wordt ingedijkt in Luik, plukken Vlaanderen en Brussel daar ook de vruchten van. Als burgemeesters of minister-presidenten vervolgens kunnen zeggen dat ze streng móeten optreden omdat de federale regering dat oplegt, kunnen ze veel makkelijker een kortader aanpak verdedigen bij hun burgers.’

Willem Sas studeerde handelsingenieur aan de KU Leuven. Hij doceerde aan de onderzoeksgroep Economie en Overheid van de KU Leuven over de ideale omvang van fiscale autonomie voor deelstaten in een federaal land. Samen met André Decoster verrichtte Sas in 2017 op vraag van toenmalig Vlaams minister-president Geert Bourgeois (N-VA) een studie naar de transfers in ons land.

In 2017 verruilde hij de KU Leuven voor de Schotse University of Stirling. Sas doceert er publieke economie en speltheorie en doet er onderzoek naar federalisme, politieke economie en politiek extremisme. Hij woont afwisselend in Glasgow en Brussel.

Duitsland telt 16 deelstaten en daar slagen ze wel in een goede aanpak. Sas: ‘Dat klopt. Maar in Duitsland is er een duidelijke hiërarchie der normen. De 16 minister-presidenten van de deelstaten moeten in geval van meningsverschillen over het coronabeleid federale loyaliteit tonen: Bundestreue. Een groot deel van het beleid wordt daardoor vanuit Berlijn aangestuurd.’

Vertaal dat eens naar België. Waarvoor moet de federale regering bevoegd zijn? Sas: ‘Het crisisbeleid. Zowel voor de veiligheid als de gezondheid. Daarnaast zou een duidelijk afgelijnde hiërarchie der normen wonderen doen. Bij elke staatshervorming doen we het omgekeerde van Duitsland: we creëren een federalisme waarin de deelstaten op almaar meer domeinen op hetzelfde niveau staan als de federale regering. Dat betonnet het conflict en is een rechtstreeks gevolg van het wantrouwen tussen de twee gemeenschappen in ons land.’

Door een Belgische variant op Bundestreue verhuis je het conflict tussen Vlamingen en Franstaligen toch gewoon naar de federale regering? Sas: ‘Wel, België moet een volwassen federale staat kunnen worden, zoals Duitsland. Dat kan omdat Brussel zich meer en meer aftekent als een gemeenschap met eigen noden en voorkeuren. Daardoor kunnen we afstappen van het dual federalisme, waar twee gemeenschappen altijd tegenover elkaar staan, naar een samenwerkingsfederalisme met drie. Als we in een zevende staatshervorming ruimte geven aan krachten die België dichter bijeenbrengen - zoals een federale kieskring of de implementatie van nationale doelstellingen in de grondwet - is dat haalbaar.’

Wat leert de coronacrisis over onze staatsstructuur? Sas: ‘Dat veel bevoegdheden, met de gezondheidszorg op kop, te versnipperd zijn. Het was in de eerste golf zoeken naar wie bevoegd was voor een corona-app. De federale regering beslist over ziekenhuizen en de regio’s over de woon-zorgcentra, waardoor het zorgbeleid versnipperd. Dat is allicht een van de redenen voor het fiasco in de woon-zorgcentra. Of denk aan de lapsus dat Vlaanderen bevoegd is voor gewoon ziekenvervoer en de federale overheid voor ambulances.’

De gezondheidszorg organiseren we dan maar beter opnieuw federaal? Sas: ‘Zo eenvoudig is het niet. Ook hier is het geen alles-of-nietsspel. De regio’s verschillen van elkaar qua levensverwachting, demografie, socio-economische situatie en de organisatie van hun eerstelijnszorg. Dat is een argument voor regionalisering. Belangrijk is wel dat als we regionaliseren, dat het best gaat naar de gewesten. Dat zijn strikt afgebakende regio’s. Anders krijg je een onoverzichtelijk kluitje in Brussel, met de Vlaamse en Franse Gemeenschap die er beide bevoegd zijn. Je kan zelfs nog lokaler gaan werken, op basis van de eerstelijnszones.’

‘Aan de andere kant bieden de terugbetaling van geneesmiddelen, kostenbeheersing en investeringen in zware medische apparatuur best wel wat schaalvoordelen. Dat doe je het best federaal.’

En de financiering? Sas: ‘Die moeten we zeker centraal houden. Zodra mensen kunnen kiezen tussen verschillende systemen die instaan voor de eigen financiering, daalt de kwaliteit van bescherming. Elke ziekteverzekering probeert dan de patiënten met het kleinste risico op ziekte en de grootste portefeuille aan te trekken. De zwakkeren vallen daardoor uit de boot. Zelfs in de meest gedecentraliseerde landen, zoals Zwitserland, heeft de federale overheid daarom een hand in de financiering en de coördinatie van de ziekteverzekering.’

Wat verwacht u van de staatshervorming in 2024? Sas: ‘Ik hoop dat we onze tijd nemen om dat eens grondig uit te denken. Dat de politiek in overleg met de partners in het veld, de sectoren en de bevolking de gezondheidszorg optimaliseert. Tot nu toe is de uitwerking van een staatshervorming altijd ad hoc gebeurd, en werd ze gebruikt als pasmunt voor de regeringsvorming. Dan krijg je van die kluchten zoals met het ziekenvervoer.’